

Prof. Dr. Ernst E. Hirsch'in *Hatıralarım* Eseri Bağlamında 1933 Üniversite Reformu ve *Hukukçu* Olmak

[Prof. Dr. Ernst HIRSCH: *Hatıralarım. Kayser Dönemi - Weimar Cumhuriyeti - Atatürk Ülkesi. Zaman Sınırlarını Aşan Bir Hayat Hikâyesi*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1985]

Burak IŞIK^(*)

I. GİRİŞ

“*Geldiğin Yeri Unutma Sakın!*”¹ bölümüyle başlayan eser², dört yüzden fazla insan, yaklaşık bir düzine şehir ve beş hukuk fakültesine değinerek Prof. Hirsch'in *zaman sınırlarını aşan hayat hikâyesinin* ilk elli yılını anlatmaktadır. Prof. Hirsch, otuz bir yaşındayken, Almanya'da yükselen nasyonal sosyalizmin etkisiyle ülkesini terk etmek zorunda kalmış ve 1933 üniversite reform hareketinin bir parçası olarak Türkiye'ye gelmiştir. Henüz yetişme aşamasında bir akademisyen olmasına rağmen, büyük bir sorumluluk yüklenmiş, kitabın ikinci bölüme ismini veren “*Çalışan Kazanır*” sloganını hayatının her aşamasında ve özellikle Türkiye'de yürüttüğü faaliyetler özelinde benimsemek suretiyle, çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin inşasında gerekli görülen birçok projede görev alma imkânı bulmuştur.

Eserin ilk bölümü yazarın çocukluk dönemine yoğunlaşmakta, Prof. Hirsch'in yetişkinlik hayatına yön veren insanlar ve olaylara yer vermektedir.

(*) Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı,
E-mail: burak_isik@anadolu.edu.tr,
Orcid Id: <http://orcid.org/0000-0002-5387-5498>.

¹ Birinci bölüme ismini veren bu özdeyişin hikâyesini yazar şu sözlerle açıklamaktadır: “... *Ama benim için asıl etkili olan rolü, çocukluğumda kendime örnek aldığım insanlar oynamıştır. Çocuk, ahlaka uygun davranışlarına bakarak öğrenir. Nitekim baba ocağından ilk gurbete çıktığımda, babamın beni 'geldiğin yeri unutma, sakın' sözleriyle uğurlaması boşuna değildi.*”, bkz. HIRSCH, Ernst: *Hatıralarım. Kayser Dönemi - Weimar Cumhuriyeti - Atatürk Ülkesi. Zaman Sınırlarını Aşan Bir Hayat Hikâyesi*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1985, s. 47.

² İlk kez “*Aus des Kaisers Zeiten durch die Weimarer Republik in das Land Atatürks: Eine unzeitgemässe Autobiographie*” adı ile 1982 yılında Münih'te Sweitzer Verlag tarafından 1982 yılında yayınlanmış eserin Türkiye'de yayınlama hakkı Prof. Dr. Ernst E. Hirsch tarafından Ankara Üniversitesi Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü'ne bağışlanmış, eser 1985 yılında “*Hatıralarım. Kayser Dönemi - Weimar Cumhuriyeti - Atatürk Ülkesi. Zaman Sınırlarını Aşan Bir Hayat Hikâyesi*” başlığıyla, Fatma Suphi'nin çevirisi ve Prof. Dr. Ünal Tekinalp, Prof. Dr. Nuşin Aytiner, Prof. Dr. İlhan Akipek ve Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'ın katkılarıyla Ankara'da yayınlanmış- tir. Eser, 1997 yılından sonra Tübitak Yayınları tarafından basılmaya devam etmiştir.

Bölüme ismini veren özdeyişin yazarın hayatının her döneminde ne denli önemli bir yer arz ettiğini tüm kitap boyunca görmek mümkündür. Sadece bir hukukçu olarak değil, aynı zamanda bir insan olarak gelişiminin mimarı sayılabilecek aile üyeleri ve öğretmenlerinin Hirsch'in üzerinde bıraktıkları etki ve henüz bir lise öğrencisiyken patlak veren I. Dünya Savaşı'nın ve ilerleyen yıllarda yazarı ülkesini terk etmek zorunda bırakacak Yahudi karşıtlığı ile ilk tanışmasının izleri bu bölümde açıkça ortaya konmuştur.

Prof. Hirsch'in ilk yetişkinlik yıllarını, yükseköğrenim sürecini ve meslek hayatının ilk dönemini anlatan “*Çalışan Kazanır*”³ başlıklı ikinci bölümde, 1920'ler Almanya'sının hukuk eğitimi ve hukuk mesleklerinin faaliyet şekillerine ilişkin detaylı tasvirler yapılmış, dönemin sosyal, ekonomik ve siyasi koşullarına ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir. Frankfurt Üniversitesi'nde doçentlik görevine başlamadan önce, bankacılık, avukatlık ve *inhouse* hukuk danışmanlığı⁴ yapan Prof. Hirsch'in yetişkinlik hayatının neredeyse tamamını vakfettiği hukuk bilimi ve akademisyenlik mesleğini seçiş öyküsü, yazarın mesleki anlamdaki gelişiminin ve bu gelişiminin hem içsel hem de dışsal etkilerinin net bir şekilde izlenebilmesine imkân sağlamaktadır.

“*Atatürk'ün Ülkesinde Bir Hukuk Hocası*” başlıklı üçüncü ve son bölümde ise, Prof. Hirsch, Türkiye'nin toplumsal, siyasi ve sosyal yaşantısı ile hukuk düzenine ilişkin gözlem ve tecrübelerine yer vererek, Türkiye'de geçirdiği yaklaşık yirmi yılı anlatmış, cumhuriyet rejiminin gereklerini karşılayacak üniversitelerin kurulması, Türk bilim insanlarının yetiştirilmesi ve özellikle çağdaş hukuk eğitiminin kurgulanması hususlarına ışık tutmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesi, yerleşik sorunları, mevcut iktidarların çözüm arayışları ve eğilimleri, entelektüel bir bilim insanı olmanın gerektirdiği nesnellikle irdelenmiştir.

İncelemede eser, yazarın *çoğunlukla* takip ettiği kronolojik yöntemden bağımsız olarak, özellikle Türk okuyucular için büyük önem arz ettiği düşünülen, iki temel açıdan ele alınmıştır. Bu çerçevede, öncelikle, sadece hukukçular için değil, çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin inşa edilme çabaları, bu doğrultuda sosyal, ekonomik ve siyasi hayatı yeniden düzenlemeyi hedefleyen devrimler ve bu

³ Prof. Hirsch hayatını yönlendirebilmesini, I. Dünya Savaşı'nın bitimiyle başlayan ve Büyük Buhrana kadar devam eden Almanya'nın “*Altın 1920'leri*”nde, I. Dünya Savaşı'nın sebep olduğu büyük yıkımın onarılması için gerekli olan vatandaşların kolektif çabası ve meritokratik devlet düzenine geçiş eğiliminin sembolü olan bu *slogana* borçlu olduğunu itiraf etmektedir. bkz., HIRSCH, s. 112. Zira Prof. Hirsch'in, akademik, mesleki ve sosyal yaşantısındaki üretkenliği ve bu özelliği ile günümüzde dahi sayısız hukukçunun ve devlet adamının övgülerine mazhar olduğu bu durumu kanıtlar niteliktedir.

⁴ Belirli bir hukuk firması ya da avukatlık ortaklığına bağlı olmadan, doğrudan bir şirket bünyesinde, bağlı olunan şirketin hukuki meselelerine ilişkin olarak yapılan danışmanlık ve avukatlık faaliyeti olarak tanımlanabilir.

devrimlerin etkinliği, çok partili hayata geçiş ve Türkiye’de hala tartışılmaya devam eden eski ile yeni arasındaki ikilik ve dengeye ilişkin farklı bir bakış açısı okumak isteyen herkes için, yazarın Atatürk’ün 1933’te gerçekleştirdiği üniversite reformu ve döneme ilişkin gözlem ve tecrübelerine yönelik değerlendirmelere yer verilecektir. Ardından, hayatını hukukun bilimsel çerçevede gelişmesi ve hukukçu bilim insanlarının yetişmesine adanmış Prof. Hirsch’in, hukuk eğitimine ve *hukukçuluğa* dair görüşleri ele alınacaktır.

II. ATATÜRK TÜRKİYE’Sİ VE 1933 ÜNİVERSİTE REFORMU

Öncelikle belirtmek gerekir ki, Prof. Hirsch’in Türkiye’de geçirdiği yaklaşık yirmi yılda edindiği tecrübeler ve gözlemler, hayatını hukukun gelişimine vakfetmiş titiz bir *yabancı* bilim insanının nesnelliği ve otuz bir yaşında ülkesini terk etmek zorunda kaldıktan sonra aldığı davet üzerine Türkiye’ye gelen ve kısa sürede bu yeni ülkeye bağlandığını hissedilen bir *Türk* samimiyetiyle kaleme alınmıştır.⁵ Bu çerçevede, hukuki meseleler dışında, gözlemlediği sosyal ve kültürel hususlar bir sorun olarak nitelendirilmeden ve dolayısıyla bir çözüm getirme çabası içine girilmeden, salt *tespit dili* ile okuyucuya sunulmuştur. Bu nedenle, yazarın döneme ve Türkiye’ye ilişkin gözlem ve tespitlerine yönelik özgün bakış açısının, tarihsel perspektife ışık tutması bakımından da, değer taşıdığı kabul edilmelidir.

Türkiye’de modern rejimin gereklerini karşılayabilecek düzeyde eğitim verecek çağdaş üniversitelerin kurulması amacıyla 1933’te İstanbul Üniversitesi’nin kurulması⁶ ile başlayan Üniversite Reformu’nun önemli bir ayağını, birçoğu 1933

⁵ Prof. Hirsch’in Türkiye’ye bağlılığı, eserde yer alan birçok hatırasında açıkça belli olmakta ve yazar tarafından da defalarca vurgulanmaktadır. Türkiye’ye gelişinden birkaç hafta sonra, Türkiye Cumhuriyeti’nin 10. Yıl Resepsiyona katılmasını şu sözlerle anlatmaktadır: “*Ve işte ben, kendi Alman vatanında Yahudi olduğu için hor görülen, “aşâğılık” ırka mensup olduğu için işgal ettiği mevkilerden kovulan, evini yurdunu terk edip, yabancı ülkelere kaçmak zorunda bırakılan ben, “mülteci” ben, “dünyanın bir ucundaki Türkiye’de” nice billurlarla, mermerler, somaki taşı, su mermeri, paha biçilmez kakma işlerinin ihtişamıyla parıldayan, nice değerli mobilyayla, halıyla, resimle süslü, bir zamanların taht salonu olan bu mekânda, ülkenin ilk bin seçkininden sayılan, saygıdeğer bir Alman profesör sıfatıyla hazır bulunmaktaydım!*” (bknz. HIRSCH, s. 240) Resmen Türk uyruğuna geçiş talebinin kabul edildiği haberinin verilmesinden sonra ise ilk sözleri “*Ne mutlu Türküm diyene!*” olmuştur. (bknz. HIRSCH, s. 356) Prof. Hirsch 1952 yılında Almanya’ya bir Türk profesör olarak dönmüş, Berlin’de de Türk menfaatlerini savunmayı ve onları kollamayı kendine görev bildiğini, burada da çevresine birçok Türk hukukçu toplandığını, Türk hukukuna katkı sunmaya devam ettiğini belirtmiştir. (bknz. HIRSCH, s. 452) Ancak, Türkiye’de çalıştığı süre boyunca, resmen Türk uyruğuna geçmiş olmasına rağmen, *yabancı profesör* olarak görülmeye devam ettiğini de yer yer tekrarlamıştır.

Prof. Hirsch’in Türkiye’de doğan oğluna *Enver Tandoğan* ismini veriş hikayesi için bknz. HIRSCH, s. 402.

⁶ Widmann, Türkiye’de çağdaş yükseköğretim kurumlarının kurulmasını dört döneme ayırır. Birinci dönem reform yapan sultanların okul ve yükseköğretim kurumlarıyla başlar. İkinci dönem, I. Dünya Savaşı sırasında Alman profesörlerin Türkiye’ye gelmesi ile denenen ve kısmen başarılı olan ikinci atı-

ila 1945 yılları arasında Türkiye’de yaşayan Alman profesörler oluşturur.⁷ Bu reformun amacı, Prof. Dr. Albert Malche tarafından 1932 yılında hazırlanan raporla tespit edilen hususların düzeltilmesidir. Raporla, Prof. Malche, pratik uygulama ve seminerlerin azlığı, derslerin daha çok ansiklopedik bilgi verme biçiminde ve ezbere dayalı olduğu, ders yöntemlerinin eskimişliği, Türkçe bilimsel yayınların eksikliği, yabancı dil bilgisinin yetersizliği ve geleceğin bilim insanlarının ancak yurt dışında yetiştirilebilecekleri meseleleri üzerinde durmuştur.⁸

Prof. Malche’nin raporunda, Darülfünun’un eğitim sistemine yönelik eleştirilerin tümüne Türkiye’deki akademik kariyeri süresince, bireysel ve kolektif çabalarla çözüm getirmeye çabalayan Prof. Hirsch, kendisinden beklenenden çok daha fazla sorumluluk alarak, İstanbul ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültelerinin kütüphanelerinin oluşturulması ve geliştirilmesi,⁹ hukuk fakültelerinde seminer ve pratik çalışmaların yaygınlaştırılması için faaliyetler yürütmüştür. Ayrıca, hukuk derslerinin interaktif bir yöntemle verilmesi,¹⁰ Türkçe bilimsel hukuk yayını sayısının artırılması,¹¹ Türk bilim insanlarının yetiştirilmesi¹² ve özellikle hukuk eğitiminin gelişimi açısından büyük bir engel teşkil eden yabancı dil sorununun çözülmesi¹³ için büyük gayret göstermiştir.

lim dönemidir. 1933 Üniversite Devrimi ile İstanbul Üniversitesi ile Ankara Üniversitesi’nin kurulması üçüncü dönemde gerçekleşir. Alman etkisinden uzaklaşarak, Amerikan örneklerine göre organize edilmiş İzmir, Erzurum ve Trabzon’da kurulan üniversitelere ek olarak, ODTÜ ve Hacettepe Üniversitesi’nin kurulması dördüncü döneme tekabül eder. Bknz., WIDMANN, Horst: *Atatürk Üniversite Reformu*, (Çev.) KAZANCIGİL, Aykut / BOZKURT, Serpil: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Atatürk’ün Yüzüncü Doğum Yılı Kutlama Yayınları Özel Seri 3, İstanbul, 1981, s. 20-22.

⁷ 18.11.1933 Tarihinde açılan İstanbul Üniversitesi’nin akademik kadrosu, Darülfünun’un 240 hocasından kadroya alınan 71 profesör (Hukuk Fakültesi için 14), 1924 yılından itibaren Avrupa üniversitelerinde öğrenimlerini tamamlayarak yurda dönen ve bir iki yıl içinde doçent olmaları beklenen genç öğretim elemanları ve yabancı profesörlerden oluşmaktadır. KURUYAZICI, Nilüfer: “Farklı Bir Sürgün: 1933 Türkiye Üniversite Reformu ve Alman Bilim Adamları”, *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 1998, Sayı 11, s. 41.

⁸ KURUYAZICI, s. 41. Detaylı bilgi için bknz. *Eski Üniversiteye İlişkin Eleştiriler* bölümü WIDMANN, s. 31 vd.

⁹ Detaylı bilgi için bknz. *Kütüphaneci Olarak* bölümü HIRCSH, s. 279 vd.

¹⁰ Detaylı bilgi için bknz. HIRCSH, s. 287 vd.

¹¹ Prof. Hirsch’in Türkçe eserleri için bknz. *Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch’e Armağan*, s. XXIII vd.

¹² Çağdaş Türk hukukunun en önde gelen isimlerinden Prof. Dr. Halil Arslanlı, Prof. Dr. Hamide Topçuoğlu, Prof. Dr. İlhan Akipek, Prof. Dr. Yaşar Karayalçın, yazarın kitabında isimlerini zikrettiği asistanlarıdır. Prof. Hirsch Türkiye’den ayrıldıktan sonra bile Türk hukuk bilim insanlarının yetişmesi için çaba sarf etmeye devam etmiştir. Halen Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı öğretim üyesi olarak görev yapmakta olan Prof. Dr. Zühtü Aytaç, Freiburg Albert Ludwigs Üniversitesi’nde tamamladığı (1975) doktora eğitimi sırasında Prof. Hirsch ile yakinen çalışma imkânı bulduğunu, Prof. Hirsch’in, çalışmalarına büyük titizlik ve gayretle destek verdiğini ifade etmiştir.

¹³ Her ne kadar 1933 Üniversite Reformu kapsamında Türkiye’ye davet edilen Alman profesörler ile yapılan sözleşmelere “Profesör, üçüncü yıldan sonra derslerini Türkçe olarak vermek için elinden geleni yapmakla yükümlüdür.” şeklinde bir hüküm konmuşsa da, profesörlerin birçoğu

1933 yılının Ocak ayında, Almanya'da hükümetin nasyonal sosyalistler tarafından devralınması ile birlikte çeşitli yollarla görevlerinden uzaklaştırılan Alman profesörler, "Yurt Dışındaki Alman Bilim Adamları Yardım Cemiyeti" çatısı altında toplanmaya başlamış, bu cemiyetin faaliyetleri vasıtasıyla farklı ülkelerde görev başlamıştır. Yardım Cemiyeti bünyesinde İstanbul ile bizzat iletişim kuran Prof. Schwartz'ın girişimleri ile birlikte Alman profesörler için Türkiye yolu açılmıştır.¹⁴ İstanbul Üniversitesi'nin ihtiyaçları ve Prof. Malche'nin raporu doğrultusunda belirlenen profesörler Türkiye'de ders vermek üzere davet edilmiştir. 1933'te kırk iki olan yabancı profesör sayısı ilerleyen yıllarda hızla artmıştır.¹⁵

İstanbul Üniversitesi'nin faaliyete geçmesi ve bilimsel çalışmaların hızlandırılması amacıyla Türkiye'ye gelen yabancı profesörler, akademik çalışmalarının yanında, dönemin şartları itibariyle merkezi yönetim ekonomisi ekseninde şekillenen politikalar çerçevesinde, Türkiye'de tarım ve sanayinin geliştirilmesi ve gerekli altyapının inşası için görevler üstlenmişler, Türkiye Cumhuriyeti'nin yürütmekte olduğu politika ve faaliyetlerin yurt dışında tanıtılması için çalışmalar yürütmüşlerdir.¹⁶

Prof. Hirsch, çağdaş Türk hukuk sisteminin kurulması ve geliştirilmesi amacıyla birçok projede yer almış, birçok kanun tasarısı hazırlamıştır. Eserde bu çalışmalara ek olarak, Türkiye'nin demografik yapısı, 1933 ile 1952 yılları arasındaki siyasi durumu, üniversite reformu, özdil hareketi ve Soyadı Kanunu gibi Atatürk devrimlerinin etkinliği hakkında gözlemlere yer verilmiştir. Alman profesörlerin Türk yükseköğretim sistemine entegrasyonu¹⁷, anekdotlar vasıtasıyla, tahlil edilmiştir.¹⁸

bu şartı yerine getirememişken, Prof. Hirsch, Prof. Arslanlı'nın da desteğiyle, Türkiye'ye geldikten üç yıl sonra derslerini Türkçe verebilecek düzeye gelmiş, Türkçesi'ni ilerleyen yıllarda hukuk sözlükleri, akademik çalışmalar ve kanun tasarıları hazırlayacak düzeye getirmiş, hukukta özdil hareketine katkı sunmuştur. Detaylı bilgi için bkz. *Dil Maddesi* bölümü HIRCSH, s. 249 vd.

¹⁴ Detaylı bilgi için bkz. WIDMANN, s. 41 vd.; HIRCSH, s. 216 vd.

¹⁵ WIDMANN, s. 54.

¹⁶ Detaylı bilgi için bkz. *Türkiye'de Yüksek Okulların Gelişmesine Mültecilerin Katkıları* bölümü WIDMANN, s. 169 vd.

¹⁷ Detaylı bilgi için bkz. *İltica Fenomenine Katkıları*, WIDMANN, s. 160 vd.

¹⁸ Bu görüşlerden birisi şu şekildedir: "*Bunun sonucunda bazı profesörler, isteyerek ya da istemeyerek, tüm grubun eleştirilmesine sebep olmaktadır. Oysa gerçekte homojen olmayan grupta birlik de yoktur. Zaten içimizden her biri kendi burnunun doğrultusuna gitmese, kendi çalışma alanını ve kişisel çıkarlarını kışkırtarak kollamasa ve Alman meslektaşlarına karşı -meslektaş hoşlanmadığımız kimselere verilen addır- duygusunu beslemese idi bize sahiden Alman profesör denilebilir miydi?*"

Herkes birer bulunmaz Hint kumaşydı, bireyselliği ve özgünlüğünde eşi emsali yoktu. Yabancı diyarların geleneklerini, göreneklerini hor görerek homurdanmak, 'bizim orada' âdet olan neyse ona sıkı sıkıya sarılmak şeklinde tezahür eden, daha önce de değindiğim emigrant zihniyeti şu şekillerde kendini gösteriyordu: ..." HIRCSH, s. 246.

III. HUKUKÇU OLMAK

1924 yılında hukuk doktorası veren Prof. Hirsch, Ocak 1930'da Frankfurt Üniversitesi'nde doçentlik tezini vermiş, bunu takiben medeni hukuk, ticaret hukuku, Alman Devletleri hususi hukuku ve devletlerarası hususi hukuk derslerini okutmuştur.¹⁹ Hukuk eğitimi süresince ve öğretim üyeliği görevine kadar avukat stajyerliği, avukatlık ve hâkim stajyerliği görevlerini sürdürmüş, 1931 yılından itibaren Frankfurt'ta *Landgericht*²⁰ üyesi olmuştur.

Özellikle eserin ikinci bölümünde, yazarın çeşitli hukuk mesleklerindeki tecrübeleri ve bu tecrübelere ilişkin hissiyatları, günümüzde de geçerliliğini koruyacak şekilde, ilgili meslekler arasındaki farklılıkların net bir şekilde ortaya konması bakımından yol gösterici niteliktedir.²¹ Zira her ne kadar hukuk merkezli olsalar da, bu mesleklerin her biri farklı beceri setleri ve bakış açısı gerektirdikleri gibi, nihai hedefleri bakımından da farklılık arz ederler.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ndeki görevlerini dört ana başlıkta aktaran Prof. Hirsch, akademisyenlik mesleğini de farklı eksenlerden irdelemiştir. Şöyle ki, fakülte içinde, fakülteler arası ya da üniversite içinde, başta hukuk eğitimi olmak üzere Türk yüksekokullarında çağdaş eğitim verilmesi amacıyla gerekli planlamaların ve organizasyonun yapılması ve ilgili süreçlerin yönetilmesine ilişkin görevlerini, öğretim üyesi olarak devam ettirdiği görevleri altında açıklamıştır. Diğer yandan, fakültede vermekte olduğu dersler ve ilgili çalışmalarını, bir öğretmen olduğunu da belirterek, üniversite hocası²² olarak üstlendiği görevler arasında saymıştır. Çağdaş teorik hukuk sisteminin inşası amacıyla yeni hukuk materyallerinin hazırlanması ile Türk hukuk mevzuatının ülkenin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeye getirilmesi amacıyla yürüttüğü görevlerden, araştırmacı olarak üstlendiği görevler altında açıklamıştır. Dördüncü olarak kütüphanecilik görevini yürütmüştür.

Prof. Hirsch, dönemin Milli Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip'in, İstanbul Üniversitesi'nin kurulması ve kuruma "üniversite" isminin verilmesi yönündeki açıklamalarına ilişkin olarak şunları yazmıştır:

¹⁹ *Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch'e Armağan*, s. V.

²⁰ Almanya yargı sisteminde eyalet mahkemeleri olarak tanımlanabilir.

²¹ Örneğin, avukatlık ve hâkimlik meslekleri için şu sözleri söylemiştir: "*Bir avukat olarak, kendi tarafınızın zafer kazanması için çalışmak zorundasınız, objektif hukukun değil; objektif hukukun zafer kazanması için çalışmak, hâkimin işidir. Hâkim yalnızca kendi vicdanına karşı sorumludur, müvekkillerin çıkarlarından sorumlu değildir.*" HIRCSH, s. 170.

²² Prof. Dr. Hamide Topçuoğlu'nun Prof. Hirsch'in derslerinde izlediği yöntem ve başarısına ilişkin görüşleri için bkz. TOPÇUOĞLU, Hamide: "Aziz Hocamız Hirsch", *Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch'e Armağan*, s. XXXIII.

“... bir üniversitenin temel görevinin pratik davranış biçimleri aramak yerine saf bilimsel bir kültür yaratmak olduğuna dikkat çekti. Gerçi bazı fakülteler, örneğin tıp ve hukuk fakülteleri, bir çeşit meslek okuldurlar; fakat, bu fakültelerin hazırladığı meslekler, son derece kapsamlı bir bilim kültürünü zorunlu kılar. Üniversite, her şeyden önce spekülâtif düşüncenin odak noktası ve kaynağıdır ki, bu da bilim adamlarının işidir...”

Prof. Hirsch'in, sürdürülen görev her ne olursa olsun, akademisyenliğe yaklaşımının, bu üniversite tanımlaması üzerine inşa edildiğini görmek mümkündür.

Yazarın kendi tabiri ile *kodifikatör* olarak, Türk hukuk sisteminin gelişmesine sunduğu katkıların başında 1956 tarihli, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun hazırlanması gelmektedir. Yaklaşık on beş yıllık bir çalışmanın ürünü olan bu Kanun, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 2011 yılında yürürlüğe girmesine kadar varlığını sürdürmüştür. Prof. Hirsch, ayrıca Türk fikir ürünlerinin şekillenmesinde etkili olan 1951 tarihli Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ve Marka Patent Sınâî ve Faydalı Modeller Kanunu ile 1946 tarihli Üniversiteler Kanunu tasarılarının hazırlanmasına büyük katkı sunmuştur. Eserde, Prof. Hirsch'in kanun tasarılarının hazırlanmasına ilişkin tecrübe ve görüşleri ile hazırlanan kanunların hangi sorunları ne şekilde çözmeyi amaçladığına ilişkin ipuçlarına da yer verilmiştir.

Son olarak, uzmanlık alanı ticaret hukuku olmakla birlikte, Türkiye'de hukuk sosyolojisi, hukuk felsefesi ve hukukta metot derslerinin okutulması²³, bu derslerin çağdaş Türk hukuk eğitiminin temel parçalarından biri haline getirilmesi Prof. Hirsch'in çabaları sayesinde mümkün olmuştur²⁴. Hukuk eğitiminin, ezberci ve dogmatik kalıptan çıkarılarak, bir bilim dalı olarak öğretilmesi ve öğrenilmesi, sadece akademik açıdan değil, hukuk mesleklerinin icra edilmesi bakımından da önem arz etmektedir.

Prof. Hirsch'in çok yönlülüğü sadece mesleki açıdan değil, aynı zamanda yazarın sosyal hayatı, ilgileri ve insan ilişkileri yönünden de kendini belli etmektedir. Şöyle ki, daha çok küçük yaşlarda başta müzik olmak üzere sanatın çeşitli dallarına merak salmanın yanında, bir hukukçu olarak da çok faydasını gördüğünü ifade ettiği dilleri öğrenmek, seyahat etmek, felsefe ile ilgilenmek

²³ Bu derslerin anlam ve amacı için bkz. HIRCSH, s. 392.

²⁴ Justus-Liebig Üniversitesi Hukuk Bilimleri Dekanı Prof. Dr. Gunter Kisker, Prof. Hirsch'in doktora sınavını başarıyla geçmesinin 50. yıl dönümü sebebiyle gönderdiği mektupta, Prof. Hirsch'in Almanya'daki tanınırlığını hocanın, Berlin'deki Freie Universität'in kurulması ve hukuk sosyolojisinin tekrar canlandırılmasına bağlamaktadır. HIRCSH, s. 159.

gibi uğraşların, insanın manevi bakımından ilerlemesi ve *hukukçu* olması için de gerekli olduğunu vurgulamıştır.²⁵ Nitekim yaşam öyküsü ve *Hatıralarım* Prof. Hirsch'in haklılığını açıkça ortaya koymaktadır.

IV. SONUÇ

Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'ın da ifade ettiği gibi, Weimar Cumhuriyetinin çöküş yılları, Hitler'in iktidara gelişi, hukukçuların davranışı, Atatürk Türkiye'sinin ilk otuz yılı ile ilgili görüşler ve gözlemler, hukukçu olsun olmasın, yakın tarihle, toplum ve siyaset hayatı ile ilgilenen her aydın için yararlıdır.²⁶ Şüphesiz yirminci yüzyılın en büyük ve travmatik olaylarından olan dünya savaşlarının bizzat kaybedeni Prof. Dr. Hirsch'in, her şeye rağmen etkileri onlarca yıl devam eden olağanüstü üretkenlik, idealizm ve bilim güdümlü, çok yönlü yaşam öyküsü, "Bir ömür nasıl yaşanır?" sorusuna, özellikle hukukçular ve akademisyenler için, güçlü ve özgün bir cevap niteliği taşımaktadır.

²⁵ "Dün akşam çalışma odam yatılı öğrencilerle dopdoluydu. Önemli bir sorunu tartıştık. İnsanın sadece ekmele yaşamadığını, bedeninin bakımının yanı sıra manevi bakımdan ilerlemek için de çaba sarf etmesi gerektiğini açıklamıştım onlara. Bunu yapamıyor değiliz ki, dediler; derslerimize sıkı bir şekilde çalışıyoruz. Bu gelecekte tutacağınız mesleğiniz için gerekli, diye cevap verdim. Ama hukukun yanı sıra, bir dolu kültürel alan vardır ve bunları, öyle haftada bir sinemaya giderek doldurmak mümkün değildir. Kitap okumaya ve hukuk dışındaki alanlarda kendilerini yetiştirmeye hiç ihtiyaç duymuyorlardı..." HIRCSH, s. 378.

²⁶ HIRCSH, s. X.

KAYNAKÇA

- (Ed.) TOPÇUOĞLU, Hamide / KARAYALÇIN Yaşar / AKİPEK, İlhan: “Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch’e Armağan”, Ajans Türk Matbaası, Ankara, 1964.
- HIRSCH, Ernst: *Hatıralarım. Kayser Dönemi - Weimar Cumhuriyeti - Atatürk Ülkesi. Zaman Sınırlarını Aşan Bir Hayat Hikâyesi*, (Çev.) SUPHİ, Fatma: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1985.
- KURUYAZICI, Nilüfer: “Farklı Bir Sürgün: 1933 Türkiye Üniversite Reformu ve Alman Bilim Adamları”, *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 1998, Sayı 11, s. 37-50.
- TOPÇUOĞLU, Hamide, “Aziz Hocamız Hirsch” (Ed.) TOPÇUOĞLU, Hamide / KARAYALÇIN Yaşar / AKİPEK, İlhan: *Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch’e Armağan*, Ajans Türk Matbaası, Ankara, 1964, s. XXXI-XLIV.
- WIDMANN, Horst: *Atatürk Üniversite Reformu*, (Çev.) KAZANCIGİL, Aykut / BOZKURT, Serpil: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Atatürk’ün Yüzüncü Doğum Yılı Kutlama Yayınları Özel Seri 3, İstanbul, 1981.